

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ик.н. Васил Тодоров, член на научно жури по конкурс за заемане на академичната длъжност „ПРОФЕСОР“, обявен от Института за икономически изследвания на БАН в Държавен вестник, бр. 8 от 25.01.2019 г.
Научното жури е утвърдено с решение на Научния съвет на Института, протокол № 3 от 20.03.2019 г. и със заповед на Директора № 80 от 25.03.2019 г.

Кандидат: доцент д-р Алла Валентиновна Кирова

I. Кратки биографични данни за кандидата

Доцент Алла Кирова е завършила специалност „Икономическа теория (Политическа икономия)“ в Икономическия факултет на Московския държавен университет „М.В.Ломоносов“ (1981 г.). От 1982 до 1986 г. е редовен докторант в Икономическия институт на БАН. Защитава дисертация за „доктор по икономика“ с тема в областта разпределение – реални доходи. От 1988 г. досега и понастоящем е в академичния състав на Икономическия институт/Института за икономически изследвания (ИИИ) на БАН. Хабилитира се (ст.н.с. II ст./доцент) през 2000 г.

Била е научен секретар на секция, член и зам. председател на Атестационната комисия на ИИИ БАН. Член е и е зам. председател на Научния съвет на Института.

В продължение на десет години (1998-2007 г.) е външен експерт към Министерството на труда и социалната политика, където е участва в различни работни групи и проекти.

Била е в организационни и програмни комитети на национални и международни научни форуми.

Член е на редакционен съвет и е рецензент към национално и към международно списание. Членува също в национални и международни научни организации.

В ИИИ БАН е постоянен участник в работни групи по изготвяне на нормативни документи, становища и стратегии за и извън БАН; също – многократно е член и председател на експертни съвети и изпитни комисии.

Награждавана е с медал, диплом и грамоти за научни постижения.

Има необходимата компютърна подготовка.

Езици: майчин език – руски, други езици – български, английски; пише на български по-добре от колеги, на които той е майчин език.

II. Обща характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

Представените за конкурса научна продукция и резултати са в три изследователски области:

1. *Равнопоставеност на половете* (публикации № 1,3,4,7-14,28-30,34-38,44-46).

Изследват се въпроси на равнопоставеността на жените на пазара на труда, в различни сфери на професионалната им дейност и в семейството. Особен интерес, поне за мен, представляват изследванията за равнопоставеността в академичната сфера.

2. *Икономически теории* (публикации № 2,5,15,16-24,25-27, 31,32,39-43,48).

Изследванията са насочени към историята на икономическата мисъл. В обсега им са: методологията и теоретичните възгледи на Вернер Зомбарт и Макс Вебер; новото

кейнсианство; „икономическият империализъм“ (изследване на неикономически сфери и явления чрез познавателен апарат от икономическата наука); теорията за човешкия капитал (всъщност, според мен, това което правят доцент Кирова и съавторите ѝ – изследване на човешкия капитал в образованието и науката – е също „икономически империализъм“).

3. Експертният потенциал във висшето образование и науката в научно-образователното пространство в Югоизточна Европа

Три публикации (№ 6,33,47) показват състоянието, проблемите и перспективите на научния и преподавателския потенциал в България и в региона.

Характерни черти на научната продукция:

- академични изследвания, теоретични – във втората област, преобладаващо концептуални и емпирични – в първата и третата;
- публикации, наситени с изследвания и резултата;
- академичен стил, ясно и разбираемо изложение.

Доцент Алла Кирова има дългогодишна и значителна по обем преподавателска дейност (в три висши учебни заведения) общо 1570 учебни часа. Разработила е (непубликуван) лекционен курс по дисциплината „История на икономическите теории“ в три версии: за магистри и за бакалаври – редовно и задочно. Била е в изпитни комисии за докторантски минимуми и за асистенти и многократно е участвала в обсъждания на дисертационни трудове.

Заключение към раздел II:

- Научната продукция, представена за конкурса, е в профила му и е на високо научно равнище.
- Научно-приложната дейност на доц. Кирова е огромна по обхват и резултати и надхвърля всякакви възможни представи за обема на този вид дейност, необходим при заемане на академичната длъжност „професор“.
- Преподавателската ѝ дейност също е значителна и осезаемо превишава нормативите за избор на професори в българските университети.

III. Количествена характеристика на научната продукция на кандидата

За конкурса са представени:

- 2 самостоятелни монографии (публикации № 2 и 5);
- 4 участия в колективни монографии – публикации № 1,3,4,6, отговарящи на дефиницията за отделно отчитана монография (над 100 стандартни страници), възприета в Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав (ППЗРАС);
- глава (по-малко от 100 стандартни страници) от колективна монография – публикация № 48;
- 15 публикации (№ 31-33, 36-47), част от които отговарят на обичайната академична представа за „студия“ и друга част – „статии“ (по обичайната академична представа), „студии“ по дефиницията на ППЗРАС (повече от 20 стандартни страници);
- 2 участия в колективни студии (публикации № 34,35);

- 19 самостоятелни статии и публикувани доклади от научни форуми (публикации № 10, 13-15, 16-24, 25-30). Девет от тях (№ 16-24) са извън обичайната академична представа за статия или доклад в научно списание или сборник, но отговарят на дефиницията за „статия“ в ППЗРАС. Също – 5 участия в съавторство в статии и публикувани доклади (публикации № 7-9, 11,12).

Наукометрични показатели

Показателят от група „А“ (дисертационен труд за ОНС „доктор“) е с фиксиран брой точки, които – при успешна защита – не могат да бъдат повече или по-малко. Показателят от група „Б“ (дисертационен труд за „доктор на науките“) не е задължителен.

При показателите от групите „В“, „Г“ и „Е“ наукометричните показатели на доцент Кирова са от 2 до 4 пъти по-високи от нормативно зададения стандарт.

Публикациите в издания, реферирани и индексирани в SCOPUS или Web of Science, превишават норматива 1,5 пъти.

Заключение към раздел III:

Научната продукция, представена на конкурса, количествено е значително над обичайните академични стандарти.

По всички групи от задължителни показатели наукометричните оценки за доцент Алла Кирова превишават нормативите от 1,5 до 4 пъти.

IV. Оценка на резултатите и научния принос на кандидата

Както вече се посочи, изследванията и представените за конкурса научна продукция и резултати са в три области. В този раздел на рецензията, предвид профила на рецензента, акцентът е върху областта „Икономически теории“. Отчетени са и другите две области.

В четири публикации (№ 5, 39-41) са представени резултати от изследвания върху немската историческа школа в развитието ѝ през последните десетилетия на XIX и през първата половина на XX век и в частност на най-изявените ѝ представители – Макс Вебер и Вернер Зомбарт. (В литературата историческата школа от този период се определя като „най-новата“, „най-младата“ или като нейн „трети етап“). Изследват се интересните, но трудни въпроси за методологията на Вебер и Зомбарт, за общото и различното между тях. Публикации № 5, 39-41 допринасят за разбиране и осмисляне на методологията на двамата именити икономисти (и двамата – особено Вебер – са и социолози). Убедително е защитена тезата, че интердисциплинарността в икономическия анализ и повишеното внимание към взаимодействието на икономиката със заобикалящата я обществена среда, характерни за Вебер и Зомбарт, и днес, началото на XXI век, са силно актуални за икономическата теория.

Световната финансово-икономическа криза от 2007-2009 г. потвърди новокейнсианските и опроверга неокласическите тези за финансовите пазари и за стабилността на пазарната икономика и засили интереса към новото кейнсианство. Изследванията на доцент Кирова са най-сериозното българско участие в световната дискусия по новокейнсианската доктрина. В тях се предлага отговор на въпроса, защо новото кейнсианство се наложи като авторитетна линия в икономическата теория през последните три-четири десетилетия. Опровергава се тезата, че новото кейнсианство (основен представител Джоузеф Стиглиц) е

посткейнсианство, т.е., че по същество не е продължение на теоретичните възгледи, идващи от Кейнс. Показва се как с неокласическа методология – микроикономически подход, методологически индивидуализъм – новите кейнсианци достигат до „антинеокласически“ възгледи (изразът „антинеокласически“ е на рецензента). От особен интерес и с влияние върху съвременната българска теоретична икономическа мисъл е тезата на доцент Кирова, че новото кейнсианство е част от „мейнстрийма“ в съвременната икономическа теория, но не е в неокласическия икономикс.

В проблематиката „човешки капитал“ са представени изследвания и резултати по теоритични и приложни въпроси. Според мен преобладават приложните изследвания.

Доцент Алла Кирова е един от съвсем малкото български автори, извършили изследвания върху явлението „икономически империализъм“ в съвременното обществознание. Тя обосновава интересната (и донякъде необичайна според мен) теза, че „икономическият империализъм“ може да се разглежда в рамките на съвременната политическа икономия. Тази теза се съгласува с разбирането за политическата икономия като интердисциплинарна пресечна област между икономическата наука, социологията, правото и други науки за обществото.

Приемам като цяло подготвената от доцент Кирова справка за резултатите/приносите, с които тя участва в конкурса. Обобщени, по-основните приноси според мен са:

- Изведена е пирамидална схема на концептуалния апарат за изследване равнопоставеността на половете.
- Достига се до количествени измерения на хоризонталната (по отрасли и професии) сегрегация по признака пол. Също и за вертикалната сегрегация (достъп до управленски позиции).
- Направена е оценка по признака пол на различията в условията за академична кариера и в реализацията ѝ.
- Установена е тенденция на засилваща се пренатовареност на жените при разделението на труда в семейството.
- Направена е оценка и се достига до изводи за общото и различното в методологията на водещите представители на „най-новата“ немска историческа школа Макс Вебер и Вернер Зомбарт и във вижданията им за взаимодействията между икономиката и заобикалящата я обществена среда.
- Предложени са систематизация и класификация на новокейнсианските методологически позиции, концептуални виждания и модели.
- Убедително е защитена тезата, че новото кейнсианство (с водещ представител Джоузеф Стиглиц) е съществена и неоспорима част от мейнстрийма в съвременната икономическа теория, без да е в рамките на неокласическия икономикс.
- Изведени са съвременни теоретични и емпирични измерения на човешкия капитал в образованието и науката за условията на икономика на знанието.

Изрично следва да се отбележат:

- многобройните емпирични резултати, съдържащи се в представената научна продукция;
- също – многобройните предложения, насочени към обществената практика (нормативна уредба, политики, механизми на въздействие върху обществени нагласи).

Приносите са с характер:

- елементи на новост за науката (преди всичко в емпиричните резултати за България в областите равнопоставеност на половете и наука и образование, както и в изведените от тях теоретични обобщения;
- обогатяване на съществуващи знания (преди всичко в областта икономически теории).

Публикациите и резултатите, представени на конкурса, предизвикват интерес и оказват влияние върху научните изследвания в съответните области. Тяхното отражение в литературата, преценено чрез цитиранията им, превишава многократно предвидените нормативи. Представени са 148 броя цитирания, от тях 16 са в издания, реферирани и индексирани в SCOPUS и Web of Science. Публикации, на които доцент Кирова е автор или съавтор, се намират в редица чуждестранни библиотеки.

Представена е подробна справка за успешно насочени към практиката резултати от научноизследователската работа на доц. Кирова. Измежду тях са:

- предоставяне на консултации на чуждестранни експерти и на национални и международни институции;
- участие в разработване на нормативни документи;
- участие в работата на национални институции и международни организации като външен експерт;
- използване на публикации, в които доцент Кирова е автор или съавтор, при разработване от различни институции на становища, концепции и стратегии;
- участие в обучения, организирани от различни организации и институции;
- български и чуждестранни учебници и учебни помагала насочват към ползване на публикации на доцент Кирова.

Заклучение към раздел IV:

Научните резултати, представени на конкурса, тяхното равнище и обем, както и значимостта им за практиката, отговарят напълно на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор“ и ги превишават.

V. Оценка на оригиналността на представените трудове и на достоверността на представените научни данни

Представена е декларация по чл. 29, ал.1, т.6 от ЗРАС за оригиналността на участващите в конкурса научни трудове и резултати. Няма преки или косвени данни за отклонение от нормите на научната етика. Представени са разделителни протоколи за публикации с неразграничено съавторство. В публикациите, представени за конкурса, са указани цитирани източници.

VI. Критични бележки и препоръки

Нямам бележки по същество спрямо кандидатурата на доцент Алла Кирова. Бележки и препоръки от друго естество:

1) Представените на конкурса научни приноси, обозначени скромно като „постигнати резултати“, са добре дефинирани (което говори, че авторът им знае какво прави и какво е направил) и са дадени подробно по области и подобласти. Но може би щеше да е по-добре, ако наред с това бяха открити резултатите, които – според автора им – са основни и водещи.

2) В резюметата и Справката за резултатите се срещат твърдения „Доказано е, че...“. Струва ми се, че би било по-подходящо те да се преформулират в „Показано е, че...“, „Установено е, че...“ и други от този род. Какво е „доказателство“ в науките за обществото (една от тях е икономическата наука)? Във философията на науката отдавна се водят дебати по този въпрос.

3) Какво е (научна) статия? Според ППЗРАС и схемите на НАЦИД публикация от 2-3 страници в издание, отговарящо на определени изисквания, е „статия“. В обичайната академична практика представите са по-други и, според мен, са по-смислени. Имам резерви към възприемането на публикации № 16-24 като „статии“, представени в академичен конкурс.

Аналогична е ситуацията и със студиите: едно е „студия“ според дефинициите в ППЗРАС и НАЦИД и друго – според академичните представи.

4. Не споделям възторга на доцент Кирова от теорията за човешкия капитал и „икономическия империализъм“. („Теорията за човешкия капитал е едно от най-значимите научно-приложни постижения в историята на икономическата мисъл през XX век.“ – Резюмета, с. 13, резюме на публ. № 31.)

5. Защо, според мен, е необичайна тезата за „икономически империализъм“ в политическата икономия (вж. раздел IV на рецензията)? По дефиниция този „империализъм“ е излизане на икономическата наука (методология, концепции, методи) извън обичайните ѝ граници и „завоюване“ на нови територии в области като политика, право, семейни отношения и др. От началото на XIX век, в продължение на двеста години, политическата икономия се разбира като икономическа теория и (при това ѝ разбиране) тя не може да бъде територия, в която „да влезе“ икономическият империализъм.

6. Бях в един университет, после в друг – общо 10 години. В икономическите факултети и на двата, а и на други университети, момчетата/жените са между 2/3 и 3/4 от общия брой на студентите. Оценено с концептуалния апарат на доцент Кирова и съавторите ѝ, това не е ли хоризонтална сегрегация спрямо момчетата/мъжете? Как ще изглежда академичният състав в университетското икономическо образование след 20-25 години: може би жените в него ще бъдат също между 2/3 и 3/4? Това хубаво ли ще е или лошо за образованието и науката? Сегрегация ли ще е спрямо мъжете или няма да е сегрегация?

7. Доцент (с увереност очаквам след няколко седмици – професор) Алла Кирова работи на широк фронт: първата ѝ хабилитация през 2000 г. е в областта доходи, защита на потребителите; след това - три други области много слабо свързани една с друга – феминизъм, икономически теории, образование и наука. Какво предстои: поддържане на широкия фронт, разширяване с нови области или, което ми изглежда по-удачно – свиване?

ОБЩО ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Алла Валентиновна Кирова:

- има образователна и научна степен „доктор“ (1988 г.);

- хабилитирана е – ст.н.с. I ст./доцент (2000 г.);
- отговаря на наукометричните нормативи по ЗРАС и ППЗРАС за научната длъжност „професор“ и значително ги превишава;
- представила е научна продукция и резултати, които по научно равнище съответстват на длъжността, за която кандидатства, а по обем са за повече от една професура.

С убеденост предлагам доцент д-р Алла Кирова да заеме академичната длъжност „професор“ в област „3. Социални, стопански и правни науки“, професионално направление „3.8. Икономика“.

04.05.2019

Рецензент:

(проф. В. Тодоров)